

संपादकीय...

संपादक

दिपक मोरेश्वर नाईक

संसद नव्हे, संविधानच!

सर्वोच्च न्यायालयाने संविधानाचे सर्वश्रेष्ठत्व अधोरेखित केलं आहे. न्यायालयाने स्पष्ट केलं की, कायद्याचे निर्णय राजकीय विचारांवर अवलंबून नस्तात. खासदार दुवे यांच्या आरोपांवर न्यायालयाने हे उत्तर दिलं. न्यायपालिकेवर लोकांचा विश्वास असणं आवश्यक आहे. न्यायाधीशांवरील भ्रष्टाचाराच्या आरोपांमुळे लोकांमध्ये शंका निर्माण झाली आहे.

देशाच्या लोकशाही चौकटीतील सर्वोच्च स्थानाबाबतच्या जुन्या तंत्याला तूर्त पूर्णविराम मिळाला. न्यायपालिका आणि संसद या लोकशाहीतील दोन मजबूत स्तंभांमध्ये हा दृश्य-अदृश्य संघर्ष पूर्वापार चालला आहे. देशातील नागरिकांनी निवडलेले लोकप्रतिनिधींचे व्यासपीठ असल्याने संसदेचे सर्वोच्च स्थान अबाधित असावे, ही झाली नेतेमंडळींची अपेक्षा. सामान्य नागरिकांच्या महत्त्व आणि ममत्वाचा कौल संविधानाकडेच झुकलेला असतो. भारतीय संविधानाचे अमृत महोत्सवी वर्ष सुरू असताना सर्वोच्च न्यायालयाने एका ऐतिहासिक निर्णयाद्वारे संविधानाचे सर्वश्रेष्ठत्व अधोरेखित केले. न्यायाची समीक्षा करण्याची जबाबदारी संविधानाने न्यायपालिकेला प्रदान केली असून न्यायालये परीक्षण करताना संविधानाच्या चौकटीतच कार्य करीत असतात, या तथ्याचा न्यायालयाने पुनरुच्चार केला. कायदेशीर तत्त्व हाच न्यायालयीन निर्णयांचा आधार असतो. राजकीय, धार्मिक वा सामूहिक विचारांवर निकाल अवलंबून नसतो, ही न्यायालयाची स्पष्टोक्ती महत्त्वाची आहे. खटल्यांची सुनावणी हे सवैधानिक कर्तव्य असल्याचे सांगतानाच न्यायालयात जाणे हा लोकांचा कायदेशीर अधिकार असल्याच्या वास्तवाकडेही सर्वोच्च न्यायालयाने लक्ष वेधले. भारतीय जनता पक्षाचे खासदार निशिकांत दुबे यांनी सर्वोच्च न्यायालयावर अराजकतेकडे नेण्याचा आरोप करतानाच सरन्यायाधीशांवरही टीका केली होती. राज्यापालांनी पाठवलेल्या विधेयकांवर राष्ट्रपतींना ठरावीक मुदत घालून देण्याच्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या निदेशांवर उपराष्ट्रपती जगदीप धनखड यांनीही अलीकडेच परखड टीका केली होती. लोकशाही व्यवस्थेत संसदच सर्वोच्च असल्याच्या मताचा त्यांनी पुनरुच्चार केला होता. न्यायाधीश यशवंत वर्मा यांच्या निवासस्थानी लागलेल्या आगीच्या घटनेवेळी कोट्यवधींची रोख सापडल्यानंतरही कारवाईला झालेल्या विलंबाबद्दल नाराजी दर्शविताना धनखड यांनी न्यायपालिकेबद्दल थेट संशय व्यक्त केला. खासदार दुबे यांचे आरोप तसेच उपराष्ट्रपतींनी केलेल्या संत्रस्त वक्तव्याच्या पार्श्वभूमीवर सर्वोच्च न्यायालयाकडून संसद नव्हे, तर संविधानाचे स्थान देशात सर्वश्रेष्ठ असल्याचा थेट निर्णय आला. द्वेष पसरविण्याचा प्रयत्न करणारी प्रकरणे कठोरतेने हाताळण्याचा संकल्प न्यायालयाच्या निर्णयातून झळकला. सरन्यायाधीश संजीव खन्ना आणि न्या. संयजकुमार यांच्या खंडपीठांने दिलेल्या निर्देशांनी लोकशाही संरचनेची ठेवण लक्षात आणून दिली. अर्थात, न्यायपालिकेविषयी श्रद्धा बाळगणाऱ्या देशातील सामान्यांच्या मनात काही किंतु दडले असल्याच्या वास्तवाकडेही लक्ष द्यायला हवे. न्यायाधीशांवर होणारे भ्रष्टाचाराचे आरोप आणि या व्यवस्थेतील न्यूनत्वाने विश्वसनीयता संशयात सापडली आहे. न्या. यशवंत वर्मा यांच्या घरात जळलेल्या नोटांचे घबाड गवसल्यानंतर लोकमनांतील साशंकता उफाळून आली. समानता आणि स्वातंत्र्याच्या सोबतीने न्यायाला विराजमान करायचे असल्यास नागरिकांचा विश्वास पुनर्संपादित करावा लागेल. न्यायालयीन रिक्त पदांनी; तसेच खटल्यांच्या संघर्षातीनेही सर्वांना व्यथित केले आहे. आभासी सुनावणी आणि डिजिटल प्रक्रियेची मदत घेतल्यानंतरही सद्यस्थितीत देशभरात अंदाजे पावणेपाच कोटी खटले रेंगाळले आहेत. त्यातील सर्वोच्च न्यायालयातील संख्या ऐंशी हजारांहून अधिक आहे. त्वरित न्यायासाठी लोकांनी गैरप्रकारांचा अवलंब केल्यास त्याचा दोष व्यवस्थेवर जाईल. पारदर्शकता तसेच ठरावीक मुदतीचा ‘न्याय’ अशा ठिकाणी लागू न झाल्याने लोकमनांतील असंतोष वाढतो. वर्मा यांच्या प्रकरणांनंतर देशातील सर्वोच्च न्यायालयाच्या २७ न्यायमूर्तींनी स्वतःच्या संपत्तीची घोषणा करून चांगला पायंडा निर्माण केला. या न्यायमूर्तीचीं संपत्ती आता देशवासीय एका किलकवर बघू शकतील. ही पारदर्शकता लोकशाहीच्या कारही स्तंभांमध्ये निर्माण झाली तर लोकक्षोभ कमी होऊ शकेल. संविधानातील नियमांमधून नेमकी तीच अपेक्षा व्यक्त झाली आहे. ‘संसद नव्हे, संविधानच’ हा सर्वश्रेष्ठतेचा निःसंदिग्ध न्याय आल्याने चारही स्तंभांकडून लोकशाहीच्या जपणुकीचे पारदर्शी प्रयत्न व्हायला हवेत. कोणताही देश केवळ नियम, निकष वा न्यायालयीन निर्णयांवर नव्हे, तर लोकविश्वासावर चालतो या सर्वोच्च तथ्याचे विस्मरण होता कामा नये.

.....

पाकिस्तानमधील, तसेच पाकव्याप्त जम्मू-काश्मीरमधील दहशतवादी तळांवर क्षेपणास्त्र हल्ला करताना, आपली कारवाई ‘लक्ष्यकेंद्री आणि युद्धाचा भडका टाळणारी’ होती, असे भारताने स्पष्ट केले असले, तरी पाकिस्तानकडून कोणत्या ना कोणत्या स्वरूपात प्रतिहल्ले केले जातील, ही अटकळ खरी ठरली. मात्र, भारत हा काही दहशतवाद्यांना थारा देणारा देश नाही. येथे ना दहशतवाद्यांचे तळ आहेत, ना प्रशिक्षण केंद्रे. त्यामुळे पाकिस्तानने भारतीय लष्कराच्या तळांना लक्ष्य करून झोन आणि क्षेपणास्त्र हल्ले करण्याचा प्रयत्न केला.

पाकिस्तानकडून अशी आगळीक होणार याची कल्पना असल्याने भारतातील यंत्रणा सज्ज होत्याच आणि त्यांनी झोन व क्षेपणास्त्र पाडले. पठाणकोट, श्रीनगर, जम्मू यांसह पंजाबमधील जालंधर, लुधियाना, चंडीगड आणि गुजरातमधील भुज आदी संरक्षण तळांवर हल्ला करण्याचा पाकिस्तानचा डाव भारताने अशा प्रकारे उधळून लावला असला, तरी युद्धाचा भडका उडण्याची शक्यता अजिबात कमी झालेली नाही. गेल्या दोन दिवसांत ताबोपेच्या पलीकडून पाकिस्तान करीत असलेला तोफगोळ्यांचा मारा वाढविला आहे. जम्मूवर झोनहल्ले करून पाकिस्तानने आपली युद्धाची खुमखुमी दाखवून दिली आहे. या युद्धखोरीला भारत प्रत्युत्तर देईलच; पण यामुळे युद्धाची व्याप्ती वाढू शकते. आपत्तचाराची विरोधातील भरपराचाची आघाडीही पाकने उघडली आहे. खोट्या आणि बनावट बातम्यांद्वारे तो भारतीयांच्या मनात किंतु निर्माण करण्याचाही प्रयत्न करतो आहे. भारताच्या विरोधात काही तरी वरचढ कामगिरी केली

हे देशांतर्गत जनतेला पटवून देण्यासाठी तेथील लष्कराकडून आणखी दुःस्वास होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. भारताने ‘ऑपरेशन सिंदूर’ केले ते दहशतवाद्यांचे तळ उद्ध्वस्त करण्यासाठी; त्यांचे कंबरडे मोडण्यासाठी. पाकिस्तानमधील कोणत्याही लष्करी तळांना भारताने लक्ष्य केले नव्हते आणि तसे स्पष्टही केले होते. मात्र, पाकिस्तानी लष्करासाठी ‘ऑपरेशन सिंदूर’ हा वर्मी बसणारा घाव होता. पहलगाम दहशतवादी हल्ल्यांनंतर भारत कारवाई करणार हे जाणून पाकिस्तान सज्ज राहिला असला, तरी क्षेपणास्त्र हल्ला होईल याची कल्पना पाकने केली नव्हती. एरव्ही पाकिस्तानमधील सर्वसामान्यांत लष्कराचा मोठा दरारा असतो. मात्र, गेल्या काही वर्षांत अंतर्गत यादवीमुळे तो कमी झाला आहे. विशेषतः पाकिस्तानी तालिबानींनी आणि बलूचिस्तानातील बंडखोरांनी तेथील लष्करासमोर मोठे आव्हान निर्माण केले आहे. ते परतून लावण्यात लष्कराला अपयश येत आहे.

अगदी अलीकडच्या काळापर्यंत पाकिस्तान आपल्या पश्चिम सीमेबद्दल काळजी करीत नसे; परंतु या सीमेवरील संघर्षही वाढला आहे. बिघडत चाललेली अर्थव्यवस्था, बंद पडलेले उद्योग, वाढती बेरोजगारी, महागाई यांमुळे त्रस्त झालेले तेथील नागरिक लष्कराबाबतही आता उदासीन होत आहेत. अशा स्थितीत भारताच्या विरोधात यश मिळविल्याचे दाखवून आपली गेलेली पत परत मिळविण्याचा प्रयत्न पाकिस्तानी लष्कर करीत

स्वसंरक्षणाची तटबंदी

शत्रूला नामोहरम करायचे, तर आधी आपल्या गडाची तटबंदी अभेद्य हवी. पहलगाममधील हल्ल्यांनंतर भारत-पाक यांच्यातील संघर्ष शिगेला पोहोचला असल्याने सर्व शक्यता गृहीत धरून आपला नागरी गड अभेद्य करण्यास अग्रक्रम द्यावा लागणार आहे. त्यानुसारच आज देशभरात जवळपास अडीचशे ठिकाणी नागरी वस्तीत युद्धसुसज्जतेचा सराव होत आहे. पाकिस्तानने आजवर आपल्या नागरी वस्तीत घुसून कुरापती काढण्याचा छुपा प्रयत्न केला आहे. बलूचिस्तानातील बंडखोरीने पाकची लष्करी धुसफूस आधीच प्रचंड वाढली आहे. या पार्श्वभूमीवर भारताने कोणत्याही काठीद्वारे कडक उतर द्यायचे ठरविले, तर आपल्या देशातील अंतर्गत भागांत पाककडून काही घातपाती कारवाया घडविल्या जाऊ शकतात. त्यासाठीच संसद, मंत्रालये, विमानतळ, अयुक्तांा प्रकल्प, जलाशय, सरकारी आस्थापना अशी संवेदनशील ठिकाणे तर जपावी लागतीलच. परंतु, त्याचबरोबर दाटीवाटीच्या लोकवस्तीतही खबरदारी घ्यावी लागेल.

एरव्ही शांततेच्या काळात नागरी स्तरावर सुरक्षेच्या बाबतीत बेफिकिरी असते. त्याचप्रमाणे संरक्षण दले, पोलिस यांच्यातही शैथिल्य असते. किनारी गस्त घालणाऱ्या बोटी इंधनपुटवड्यामुळे बंद असतात, इशारा देणारे भोगे नादुरुस्त असतात, पोलिसांकडच्या बंदुका

पाकिस्तान आणि व्याप्त जम्मू-काश्मीरमधील नऊ वेगवेगळ्या दहशतवादी तळांवर २४ क्षेपणास्त्रांद्वारे अचूक हल्ले करून भारताने पहलगाम दहशतवादी हल्ल्याला चोख प्रत्युत्तर दिले आहे. ‘जैश ए महंमद’ आणि ‘लष्कर ए तैयबा’ या दोन्ही दहशतवादी संघटनांच्या मुख्यालयांसह, दहशतवाद्यांच्या प्रशिक्षणतळांचा नेमका वेध घेणाऱ्या या क्षेपणास्त्र हल्ल्यांनी पाकिस्तानलाही उघडे पाडले आहे.

आपणही दहशतवादाचे बळी आहोत, असा दावा करून पाकिस्तान भारतविरोधी दहशतवादी कारस्थाने आणि कारवायांबाबत आंतरराष्ट्रीय समुदायाच्या डोळ्यांत धूळ फेकत आला आहे. ‘ऑपरेशन सिंदूर’ या नावाने भारताने केलेल्या क्षेपणास्त्र हल्ल्यांनंतर या दहशतवादी तळांचे वास्तव प्रखरपणे समोर आले आहे. ‘जैश ए महंमद’चा म्होरक्या मसूद अझरच्या दहा नातेवाइकांसह अनेक दहशतवादी या कारवाईत मारले गेले आहेत. क्षेपणास्त्र हल्ल्यांची कबुली देतानाच आपले २६ नागरिक मारले गेल्याचा दावा पाकिस्तानने केला असून, भारताला प्रत्युत्तराची धमकीही दिली आहे. पाकिस्तानी सरकार आणि तेथील कायमस्थायी सत्ताधारी लष्कर यांनाही अंतर्गत अपयशापासून देशवासियांचे लक्ष दुसरीकडे वेधण्यासाठी युद्धज्वर वाढविण्याची गरज भासते आहे. पहलगामच्या कटामाणेही हेच कारण होते. भारताच्या क्षेपणास्त्र हल्ल्यांनंतर ताबोपेवर पाकिस्तानने तोफगोळ्यांचा मारा सुरू केला असून, भारताचे मोठे नुकसान केल्याचा दावाही केला आहे. पहलगाम हल्ल्यांनंतर सिंधू जलकरार स्थगित करण्यापासून आता ‘ऑपरेशन सिंदूर’ राबवून भारताने हल्ल्यांचा हिशेब पूर्ण केला; परंतु पाकिस्तानकडून प्रतिहल्ल्यांची शक्यता असल्याने युद्धाचे ढग काही काळ राहणार. पाकिस्तानकडून मोठी आगळिक झाल्यास कदाचित युद्धाला तोंडही फुटू शकेल.

पाकिस्तानी पुढची चाल काय असणार, याबद्दल अटकळ बांधता येऊ शकते; परंतु त्याच्यासमोरील मर्यादित पर्याय आहेत. भारताने बहावलपूर आणि मुरिदके या अनुक्रमे ‘जैश ए महंमद’द्वारे आणि ह्दालष्कर ए तैयबा’च्या मुख्यालयांवर क्षेपणास्त्र हल्ला केला. या पाकिस्तानी अंतर्गत भागांतील हल्ले पाकिस्तानला नक्कीच झोंबले असतील. त्यांना प्रत्युत्तर देण्यासाठी तो जम्मू-काश्मीरमधील निरपराधांना लक्ष्य करणार का, असा प्रश्न आहे. मात्र, ते आपलेच नागरिक आहेत, असा पाकचा दावा तो तसे करण्याची शक्यता कमी होते. अन्य भागांत हल्ले केल्यास युद्धाला

‘सिंधू’ते ‘सिंदूर’

पुढच्या टप्प्यावर नेल्याची जबाबदारी त्याच्यावर येईल. भारताच्या क्षेपणास्त्र हल्ल्यांनंतर अनेक देशांनी नवी दिल्ली आणि इस्लामाबादला युद्ध न वाढविण्याचा सरला दिला आहे. पाकिस्तानचा सदाहरित मित्र चीननेही हीच भूमिका घेतली आहे. क्षेपणास्त्र हल्ल्याबाबत भारताची भूमिका सुस्पष्ट आहे. दहशतवाद्यांद्वारे पाकिस्तानने भारताच्या विरोधात छुपे युद्ध छेडले असून, ठरावीक अंतरााने तो कारवाया करीत आला आहे. दहशतवाद्यांचे पालनपोषण, प्रशिक्षण, शस्त्रास्त्रपुर्वकटा तो करीत असून, त्यांचे तळ प्रामुख्याने व्याप्त काश्मीर आणि पाकिस्तानी पंजाबमध्ये आहेत. भारतातील दहशतवादी हल्ल्यांमागील या तळांचा वेध घेऊन एक इशारा देऊन आपल्या लष्करी क्षमतेचे दर्शनही घडविले आहे. या कारवाईला ‘सिंदूर’ हे नाव देऊन; तसेच कारवाईची माहिती देण्यासाठी कर्नल सोफिया कुरेशी आणि विंग कमांडर ज्योमिका सिंह यांची निवड करून भारताने ‘पहलगाम’ घडविणाऱ्यांच्या मानसिकतेला आणि ‘द्विराष्ट्र’ सिद्धांताला अधोरेखित करणाऱ्या पाकिस्तानी लष्करप्रमुखांनाही दिलेले ते उत्तर आहे.

भारताच्या क्षेपणास्त्र हल्ल्यांनंतर पाकिस्तानची भाषा पाहता पुढील काही दिवस युद्धाचे आणि युद्धज्वराचे असतील. माहिती तंत्रज्ञानाच्या काळात युद्ध केवळ रणांगणावरच नाही, तर अत्यंत्रही लढले जाते. समाजमाध्यमांमध्ये तर ते गेल्या काही दिवसांपासून सुरू झालेही आहे. अपप्रचाराद्वारे खरी माहिती लपवून ठेवण्याचे तंत्र पाकिस्तानला पूर्वीपासून माहीत आहे. १९७२मध्ये पाकिस्तानी लष्कर भारतासमोर शराणाची पत्करत असताना, तेथील रॅडिओवर ‘पाकिस्तानची आगेकूच’ अशी बातमी सांगितली जात होती! त्यामुळे आताही पाकिस्तानी लष्करासह तेथील अनेकांकडून अपप्रचाराचा अनेक बातम्यांचा पूर समाजमाध्यमांवर येऊ शकतो. भारतातील एकोऱ्याला छेद देणाऱ्या, चिथावणीखोर बातम्याही त्यांत असू शकतात. मानसिक युद्धतंत्राचाही वापर होऊ शकतो. हे सर्व लक्षात घेऊन देशात सर्वांनाच सावध राहण्याची आवश्यकता आहे. देशात झालेल्या संरक्षण सरवातीला जागरूकता सर्व स्तरांवर वाढायला हवी. रणशिंग फुंकले जात असताना त्याची गरज सर्वाधिक आहे.

लक्ष्यवेधी हल्ल्यांचा संदेश

तर अमली पदार्थांचा आणि बनावट चलनांचा वापर होतो. काश्मीरमध्ये घुसखोरी करून स्थानिक जनतेला चिथावणी देत त्यांना हाताशी घेऊन घातपात करणे हे अनेक वर्ष चालू आहे. किंबहुना, सन १९६५चे युद्ध याच पद्धतीने सुरू झाले होते. १९७१नंतर मात्र या पद्धतीमध्ये अधिक नियोजन आणले गेले. पुढच्या काळात मुजाहिदीनांचा वापर करून त्याला धार्मिक स्वरूपदेखील दिले गेले. पठाणकोट (२०१५), उरी (२०१६), अमरनाथ यात्रा (२०१७), पुलवामा (२०१९) येथे झालेले दहशतवादी हल्ले ही काही निवडक उदाहरणे आहेत. हे हल्ले जैश-ए-महंमद किंवा लष्कर-ए-तैयबा यांसारख्या संघटना पाकिस्तानी लष्कराच्या मदतीने घडवून आणत होते.

यांना भारताने वेळोवेळी प्रत्युत्तर दिले आहे. मात्र, पाकिस्तानच्या या रणनीतीमध्ये बदल आलेला दिसून येत नाही. काश्मीरमध्ये कायम अशांतता ठेवण्यातच पाकिस्तानला रस आहे; म्हणूनच पहलगाम घडवून आणण्यात आले. पाकिस्तानने बारबोर सलोखा किंवा मैत्री कधीच नसणार,पाकिस्तानशी असलेले आपले संबंध हे कायम तणावाचे असतील, हे भारत सुरुवातीपासून जाणून होता. मात्र तणावाची कारणे काय आहेत याबाबत भारताचे विचार पाकिस्तानपेक्षा थोडे वेगळे होते. भारताच्या मते, या तणावाची मुळे ही या दोन्ही देशांच्या वैचारिक मूल्यांतील फरक, विभिन्न विचार प्रणाली, वेगवेगळे जागतिक दृष्टिकोन यांत आहेत. सियाचेन, काश्मीर, सिंधू नदीचे पाणी वाटप, सर क्रीकाचे प्रदेश यांसारखे वाद हे मूलभूत संघर्षांच्या संबंधातून निर्माण होतात हे भारताचे पारंपरिक मत आहे. म्हणजेच काश्मीरमुळे पाकिस्तानशी संबंध बिघडले,

उरी किंवा पुलवामा हे लष्करावर केलेले हल्ले होते. म्हणूनच पहलगामसारखा हल्ला पुन्हा होऊ शकतो, याची जाणीव ठेवावी लागेल. अशा दहशतवादी कारवायांबाबत गुप्तचर खात्याकडून माहिती मिळण्यावर निश्चित मर्यादा आहेत. हल्ल्यांना सामोरे जाताना आंतरराष्ट्रीय पातळीवरून भारताला सबुरीचे व शांततेचे उपदेश दिले जातील, थोडीफार सहानुभूतीही मिळेल; परंतु त्यापलीकडे कुठलीही मदत मिळणार नाही याची जाणीव आपल्याला ठेवावी लागेल. यु्केनमध्ये गुंतलेल्या पाश्चिमात्य देशांना काश्मीरची कटकट वाटते. त्यांच्या दृष्टीने यु्केनची समस्या ही जागतिक आहे, भारत-पाकिस्तान यांचे वाद जुने आहेत आणि त्यांनी ते सलोख्याने सोडावेत कारण ते ‘दहशतवाद’ या जागतिक स्वरूपाच्या आव्हानाच्या संकल्पनेत बसत नाहीत. आंतरराष्ट्रीय माध्यमे या घटनेकडे ‘दहशतवाद’ म्हणून बघायलादेखील तयार नाहीत, हेही लक्षात घ्यावे लागेल. म्हणूनच अशा दहशतवादी हल्ल्यांना सामोरे जाण्यासाठी आपल्याला स्थानिक क्षेत्रातील सुरक्षा व्यवस्थेतेकडे अधिक आग्रहाने बघावे लागेल. इथे केंद्रीय सुरक्षा यंत्रणेवर जबाबदारी देणे गरजेचे वाटते, त्यात लष्कर किंवा निमलष्करी दलांचा समावेश होऊ शकतो. याचा अर्थ सीमावर्ती भागांमध्ये सुरक्षा यंत्रणेची जबाबदारी मुख्यतः स्थानिक सरकारची असेल असे नाही.

पाकिस्तान पुरस्कृत दहशतवादाच्या विरोधात ‘ऑपरेशन सिंदूर’सारखी कारवाई महत्त्वाची आहेच; परंतु पाकिस्तानची प्रवृत्ती पाहता काश्मीरबाबत दोन समांतर पातळीवर धोरणे आखावी लागतील. एका पातळीवर लष्करी बळाचा वापर करण्याबाबत अधिमान्यता मिळण्याची गरज आहे, तर दुसऱ्या पातळीवर सुशासन निर्माण करण्यासाठी योग्य ती पावले उचलणे तितकेच गरजेचे आहे. अशा पद्धतीने विचार करण्याची तयारी आपल्याला ठेवावी लागेल, आणि अशा धोरणांना राजकारणातील सर्व स्तरांतून पाठिंबा मिळण्याची अपेक्षा आहे. पहलगामसारखा हल्ला हा शेवटचा नाही. अशा हल्ल्यांना सामोरे जाण्यासाठी कायम दबावा बाळगणाऱ्या गरज आहे, हे विसरून चालणार नाही.

शाश्वत जलस्रोत

हवामानबदल, अनियमित पाऊस आणि वाढत्या शहरी लोकसंख्येमुळे दर वर्षी पाणीसंकट अधिक गंभीर होत चालले आहे. भविष्यात त्याचा सामना करायचा असेल, तर नवीकरणीय आणि शाश्वत जलस्रोत शोधधण्यावश्यक पर्याय नाही. हवा म्हणजे वातावरणातील पाण्याचा एक स्रोत. हवेत जवळपास १२ हजार ९०० घन किलोमीटर पाणी बाष्परूपात असते. त्यापासून वापरण्यायोग्य पाणी मिळवता आल्यास भविष्यात तो पाण्याचा शाश्वत स्रोत ठरू शकेल. या प्रक्रियेला शास्त्रीय भाषेत वातावरणीय जल संग्रहण म्हणतात. वातावरणीय जल संग्रहणाच्या अनेक पद्धती अस्तित्वात आहेत. त्यापैकी अधिशोषणावर आधारित पद्धती शेती आणि सिंचनासाठी चांगलीच फायदेशीर ठरत आहे. काही पदार्थ संपर्कात आलेले इतर पदार्थांचे रेणू स्वतःच्या पृष्ठभागावर तात्पुरते धरून ठेवतात. ही प्रक्रिया म्हणजे अधिशोषण. आर्द्रताशोषक क्षार, झिओलाइट, सिलिका जेल, जलधनिका अर्थात हायड्रोजेल, सिलिका जेल यांसारखे पदार्थ उत्तम अधिशोषक असतात. अतिसूक्ष्म छिद्रे आणि नलिकांची त्रिमितीय जाळीसारखी रचना असल्याने हे पदार्थ मोठ्या प्रमाणात पाणी धरून ठेवतात. सिलिका जेल स्वतःच्या वजनाच्या ३३ टक्के, काही क्षार ९५ टक्के, तर हायड्रोजेल आपल्या वजनाच्या १० ते ४०० पट पाणी धरून ठेवू शकतात. शिवाय ते चव, वास, रंगविरहित आणि बिनिविधारी असतात. जलसंग्राहक उपकरणांमधील अधिशोषक पदार्थांचा थर हवेतील बाष्प शोषून छिद्रांमध्ये साचवतो. वीज वा सौरऊर्जेद्वारे उष्णता पुरवल्यावर पाण्याचे रेणू पृष्ठभागापासून सुटून द्रवरूपात येतात. पाण्याचा निचरा झाल्यावर अधिशोषक पुन्हा पहिल्यासारखा काम करू लागतो.

हंडाभर पाण्यासाठी डोंगर चढण्याची शिक्षा, कर्जत तालुक्यात पाण्यासाठी पायपीट

■**पनवेल** : तीन दिवस अवकाळी पाऊस कोसळल्याने तापलेली जमीन काही अंशी थंड झाली असली तर पाणीटंचाई संपलेली नाही. अंगाची काहिली कमी झाली असली तर तहान भागेल अशी परिस्थिती नाही. त्यामुळे कर्जत तालुक्यातील पोशिर ग्रामपंचायतीमधील चिंचवाडी आदिवासी वाडीतील ग्रामस्थांना पाण्यासाठी प्रचंड पायपीट करावी लागत आहे. या गावातील नळपाणी योजनेचे काम रखडल्याने ग्रामस्थांना हंडाभर पाण्याची प्रचंड कष्ट करावे लागत आहेत.

चिंचवाडी आदिवासी वाड- िसाठी राबवण्यात येत असलेली जलजीवन मिशन योजना अनेक

महिन्यांपासून रखडली आहे. सरकारने नेमलेल्या कंत्राटदाराने काम न केल्याने अखेर नवीन कंत्राटदार नेमला आहे. मात्र, त्यामुळे योजना अपूर्ण राहिली आणि लोकांचे विनाकारण पाण्यावाचून हाल होत आहेत.

■**पनवेल** : अलिबाग तालुक्याला पाणीपुरवठा करणाऱ्या उमटे धरणातील गाळ काढण्याबाबत उमटे धरण संघर्ष ग्रुप, रायगड आक्रमक झाला आहे. त्यांनी पुन्हा जिल्हाधिकारी आणि जिल्हा परिषदेच्या सी-ईओ यांना निवेदन दिले आहे. विशेष म्हणजे सरकारने तीनवेळा निविदा सूचना प्रसिद्ध करूनही धरणातील गाळ काढण्याच्या कामाला सुरुवात झालेली नाही. याबद्दल उमटे धरण संघर्ष ग्रुपने तीव्र नाराजी व्यक्त करून हे धरण गाळमुक्त करण्याबाबत सरकार केवळ धुळ्याफेक करत असल्याचा आरोप केला आहे.

उमटे धरण संघर्ष ग्रुपने १४ मे २०२४ रोजी जिल्हा प्रशासनाला निवेदन देत धरणातील गाळ काढण्याची मागणी केली होती. या धरणाच्या पाण्यावर ४६ गावे आणि ३३ आदिवासी वाड्या अवलंबून आहेत. मार्चनंतर त्यांना पाण्यासाठी वगवण करावी लागत आहे. सध्या तीन दिवसांआड धरणातून पाणीपुरवठा होतो, तोही

■**महिलांची प्रचंड नाराजी**
तीन महिन्यांपूर्वी घरात नळ बसवले आहेत. अजून नळाला पाण्याचा शेंब आलेला नाही. तसेच पाण्याच्या टाकीचे काम देखील पूर्ण झालेले नाही. आम्हाला आता पाण्याची खरी गरज आहे. मूला मणक्याचा त्रास असला तरी पाण्यासाठी डोंगरातील रस्त्यावरून जावे लागते. आहे. पुरेसे पाणी नसल्याने दोन किलोमीटर लांबून बंगल्यावरून खासगी बोरअरेवलेचे पाणी आणावे लागत आहे. पाणी भरण्यासाठी दिवसाचा पूर्ण वेळ जातो. बाकीची कामे करायला वेळ मिळत नाही, अशा महिलांच्या तक्रारी आहेत.

जलजीवन मिशनची योजना रखडल्याने ग्रामस्थांना पाण्यासाठी डोंगर उतरावा लागत आहे. डोंगर चढउतार करून पाणी आणावे लागत असल्याने ग्रामस्थांचे पाण्यावाचून हाल होत आहेत. शिवाय पाण्यासाठी प्रचंड कष्ट

उमटे धरण गाळमुक्तीसाठी मुहूर्त पाहताय का, संघर्ष समिती पुन्हा आक्रमक

अशुद्ध आणि मातीमिश्रीत असतो. त्यामुळे नागरिकांच्या आरोग्याला धोका निर्माण झाला आहे, याकडे प्रशासनाचे लक्ष वेधण्यात आले आहे. ही बाब लक्षात घेऊनच 'मुहूर्त नव्हे, गाळ काढा' असे म्हणत धरणातील गाळ आणि डागडुजीच्या संदर्भात उमटे धरण संघर्ष ग्रुपने पुन्हा जिल्हाधिकारी आणि राजिपच्या सीईओंना निवेदन दिले आहे.

एक वर्षापूर्वी निवेदन देत मागणी करूनही गाळ काढण्याच्या कामाला अजून सुरुवात झालेली नाही. महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरणाचे कार्यकारी अभियंता (माणगाव) डी. ए. जाधव यांनी यंदा १७ मार्च रोजी उमटे धरणाचा गाळ काढण्याच्या संदर्भात रक्कम ८ कोटी ८१ लाख ३५ हजार ६३१ रुपयांची ई-निविदा प्रसिद्ध केली होती. सरकारकडून सलग तीन वेळा निविदा सूचना प्रसिद्ध करूनही अजून गाळ काढण्याच्या कामाला सुरुवात झालेली नाही. निधी उपलब्ध आहे तर गाळ का काढला जात नाही, असा सवाल संघर्ष ग्रुपने केला आहे.

त्यामुळे सरकारने आता उमटे धरणातील गाळ काढण्याच्या मुहूर्त न पाहता विशेष बाब म्हणून तत्काळ गाळ काढण्याच्या कामाला सुरुवात करावी, अशी मागणी उमटे धरण संघर्ष ग्रुपने या निवेदनातून केली आहे.

■**मुंबई** : मुंबई महानगरात अनधिकृत बांधकामाविरोधात पालिका कारवाई करत आहे. याच पार्श्वभूमीवर, वेसावे येथील अनधिकृत पाच बहुमजली इमारतींवर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या के (पश्चिम) विभागाने निष्कासनाची कारवाई केली आहे.

वेसावे भागातील पर्यावरणाच्या दृष्टीने संवेदनशील असलेल्या दलदलीच्या प्रदेशावर आणि सागरी किनारा व्यवस्थापन क्षेत्रात सधर अनधिकृत बांधकाम होते. संबधितांना वेळोवेळी नोट-

ीस बजावूनही त्या नोटीसला प्रतिसाद देण्यात आले नाही. दलदलीच्या क्षेत्रातील या अनधिकृत बांधकामामुळे जीवितहानी होण्याची शक्यता असल्याने बृहन्मुंबई महानगरपालिका उपायुक्त (परिमंडळ-४) डॉ. भाग्यश्री कापसे आणि सहायक आयुक्त (के पश्चिम) चक्रपाणी अल्ले यांच्या नेतृत्वात ही कारवाई करण्यात आली.

वेसावे भागातील सागरी किनारा व्यवस्थापन क्षेत्रातील (कोस्टल रेग्यूलेशन झोन)

वेसावे येथील ५ बहुमजली इमारतींवर पालिकेचा हातोडा... आणखी ३५ अनधिकृत बांधकामे निष्कासित करणार

तेरे गल्लीतील कुट्टर हाऊस (तळमजला +५), वेसावे पंप हाऊससमोरील साईश्रद्धा निवास

(तळमजला +१), गोमा गल्ली येथील नागा हाऊस (तळमजला +४), मांडवी गल्ली येथील

झेमणे हाऊस (तळमजला +३), बाजार गल्ली येथील गणेश सागर (तळमजला +३)

आता गुगल मॅपवर बेस्ट बसेसचा रिअल टाइम कळणार

■**असा वापरा गुगल मॅप**
तुमच्या अँड्रॉइड किंवा आयओएस डिव्हाइसवर गुगल मॅप्स ॲप उघडा. तुमच्या गंतव्य स्थानाची निवड करा आणि 'गो' आयकॉनवर टॅप करा आणि 'स्रोत' आणि 'गंतव्य स्थान' नोंद करा. जर आपण निवडलेले नसेल, तर हिरव्या किंवा लाल रंगात ठळक केलेली वेळ, बस क्रमांक, मार्ग-प्रत्यक्ष आगमन माहिती पाहण्यासाठी 'सार्वजनिक वास्तूक' पद्धत (छोटा ट्राम आयकॉन) निवडा. शिफारस केलेल्या निकालावर टॅप केल्याने तुम्हाला मार्गाच्या थांब्यांबद्दल अधिक माहिती पाहता येते. तसेच विशिष्ट बसथांबा शोधून बसची प्रत्यक्ष माहिती मिळवणे देखील शक्य आहे. सर्व येणाऱ्या बसेसची यादी पाहण्यासाठी ते आणि त्याचे सूचीबद्ध बस क्रमांक निवडा. स्थान-सक्षम बसेस त्यांची प्रत्यक्ष आगमन वेळ (हिरव्या किंवा लाल दिव्याने दर्शविलेले) प्रदर्शित करतील.

■**मुंबई** : बस कुठपर्यंत आली, थांब्यावर येण्यास बसला किती वेळ लागणार, कुठल्या बसला बस थांब्यावर येण्यास उशीर लागणार याची माहिती आता प्रवाशांना एका क्लिकवर उपलब्ध होणार आहे. बुधवार ७ मे पासून गुगल मॅपवर बेस्ट बसेसची माहिती प्रवाशांना उपलब्ध होणार आहे. मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस, उपमुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे व बेस्ट उपक्रमाचे महाव्यवस्थापक एस व्ही आर श्रीनिवास यांच्या उपस्थितीत गुगल मॅपचा शुभारंभ केला.

केवळ कोणती बस पकडायची हेच नाही तर

त्यांच्या थांब्यावर येणाऱ्या बसची प्रत्यक्ष आगमन वेळ देखील दिसेल. यामुळे अंदाजे प्रवास कालावधी तसेच आणि लक्षणीय विलंबाची सूचनाही प्रवाशांना मिळेल.

लाईव्ह माहितीवर आधारित आगमन वेळा गुगल मॅपवर हिरव्या किंवा लाल रंगात चिन्हांकित केल्या आहेत. बेस्ट उपक्रमाने दिलेल्या माहितीच्या आधारे गुगल मॅप ही माहिती अद्ययावत करेल. बेस्ट आणि गुगल मॅपमधील हे सहकार्य वाहतूक सेवेला बळकटी देण्याच्या दिशेने एक महत्त्वाचे पाऊल आहे, असे फडणवीस म्हणाले.

पेणमध्ये चाललंय तरी काय, सर्वपक्षीय रॅलीमध्ये कुणाचा केला निषेध

■**भिंवंडी** : अलिबाग : भारत-पाकिस्तान यांच्या युद्धजन्य स्थिती असताना पेणमधील एका युवकाने दोन धर्मियांमध्ये तेढ निर्माण करण्याचा प्रयत्न केला. त्याच्या सोशल मीडियावरील पोस्टनंतर पेण तालुक्यात खळबळ उडाली. त्यानंतर ९ मे रोजी रात्री पावणे अकराच्या सुमारास त्याच्यावर पेण पोलीस ठाण्यात गुन्हा दाखल करण्यात आला आहे. या घटनेनंतर शनिवारी पेणमध्ये सर्वपक्षीय निषेध रॅली काढून मोसिन मुजावर याचा निषेध केला.

पेणमधील मोसिन मुजावर या तरुणाने ३ एप्रिल रोजी दुपारी पावणेबाराच्या सुमारास भारताविरोधी चिथावणीखोर पोस्ट केली. सोशल मीडियावर ही पोस्ट व्हायरल झाल्यावरून आयुष किरण शहा, पेण यांनी सहाय्य प्रतिष्ठान हिंदुस्थानचे अध्यक्ष साईराज कदम यांच्याशी चर्चा करून ९ मे रोजी पेण पोलिसांकडे फिर्माद दाखल केली. पोलिसांनी त्याची सोशल मीडियावरील पोस्टची खात्री

दिन इंडिया भी हमारा होगा, पुरा कब्जा हमारा होगा, और हम मस्त दबा के मारेगे' असे चिथावणीखोर आणि चुकीची माहिती फिर्मादी आयुष शहा यांना देवून त्यांच्या मनामध्ये भीती निर्माण करण्याचा प्रयत्न केला.

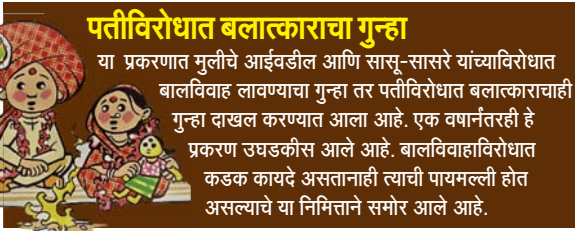
मोसिनच्या या मेसेजनंतर खळबळ उडाली. त्याने देशाविरुद्ध चिथावणीखोर विधान करून दोन धर्मियांत तेढ निर्माण करण्याचा प्रयत्न केल्यामुळे पेणमधील सर्वपक्षीय कार्यकर्ते आणि रहिवाशांनी त्याचा जोरदार निषेध केला आहे. त्यांनी पेण नगरपरिषदे आणि छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या स्मारकासमोर पाकिस्तानचे बॅनर पायाखाली तुडवून आणि पाकिस्तानविरोधी घोषणा दिल्या. पेण पोलिसांनी याची याची गंभीर दखल घेत मोसिन मुजावर याच्यावर गुन्हा दाखल करून उपविभागीय पोलीस अधिकारी (पेण विभाग) गजानन टोंपे, पोलीस निरीक्षक संदीप बागुल यांच्या मार्गदर्शनाखाली उपनिरीक्षक वेग तपास करत आहेत.

मुलाची हत्या करून पित्याची आत्महत्या

■**डहाणू** : जव्हार तालुक्यात वडिलांनी आपल्या १५ वर्षांच्या मुलाची हत्या करून त्यानंतर स्वतः गळफास घेऊन आत्महत्या केल्याची धक्कादायक घटना जव्हार तालुक्यात घडली आहे. आदित्य उर्फ भावेश शरद भोये (१५) असे मृत मुलाचे आणि शरद रघुनाथ भोये (४०) हे आत्महत्या करणाऱ्या वडिलांचे नाव आहे. पालघर जिल्ह्यातील जव्हार तालुक्यातील पिंपळशेत परिसरात राहणारे शरद भोये यांचे वडील रघुनाथ जानू भोये बुधवारी दुपारी एक वाजताच्या सुमारास पिंपळशेत होळीची माळी येथील त्यांच्या शेतावरील घरी गेले असता त्यांना एक धक्कादायक दृश्य घरात दिसून आले. त्यांच्या १५ वर्षाचा नातू भावेश याचा मृतदेह घरात पडला होता आणि दुर्गंधा खोलीत

■**पनवेल** : त्या अल्पवयीन मुलीचे गेल्या वर्षी मेमध्ये लग्न झाले होते. शिवाय ती पाच महिन्यांची गरोदरदेखील आहे. मात्र, इच्छा नसताना लग्न लावून दिल्याने तिच्या तक्रारीनंतर रोहा पोलीस ठाण्यात अल्पवयीन विवाहितेच्या आईवडिलांसह पती आणि सासू-सासरे यांच्याविरोधात गुन्हा दाखल करण्यात आला आहे. या प्रकारामुळे रोहा तालुक्यात खळबळ उडाली आहे. ही अल्पवयीन (१६) मुलगी रोहे तालुक्यातील तांबडी बौद्धवाडीतील आहे. तिचे लग्न १० मे २०२४ रोजी प्रवीण संजय पवार (२२) याच्याशी जिवदरस्ती लावण्यात आले होते. लग्नानंतर ती पतीसोबत रत्नागिरी येथील पाडावेवाडी (मिरजोळे) राहात होती. गंभीर बाब म्हणजे

रोहा तालुक्यात बालविवाह पतीसह सासू सासरे, आईवडिलांविरोधात गुन्हे

मुलगी अल्पवयीन आहे हे माहित असूनही तिचे आईवडील आणि मुलाचे आईवडील यांनी तसेच होणार पती यांनी लग्नासाठी पुढाकार घेतला. त्यानंतरही अल्पवयीन पत्नीशी पतीने शरीरसंबंध ठेवले. त्यामुळे ही अल्पवयीन विवाहिता आता ५ महिन्यांची गर्भवती आहे. अखेर संधी मिळताच या अल्पवयीन मुलीने रत्नागिरी शहर पोलीस ठाण्यात तक्रार दिल्यानंतर २ मे रोजी रोहा पोलीस ठाण्यात

प्रीडित मुलीच्या तक्रारीच्या अनुगंगाने आरोपी नवरा प्रवीण संजय पवार, सासू संगीता संजय पवार, सासरे संजय अप्पा पवार (तरडगाव, सातारा), वडील बबन बाबुराव जाधव, आई सविता बबन जाधव (तांबडी बौधवाडी) यांच्या विरोधात गुन्हा दाखल करण्यात आला आहे. पोलीस निरीक्षक मारुती पाटील यांच्या मार्गदर्शनाखाली उपनिरीक्षक सलमान खतीब या प्रकरणाचा तपास करत आहेत.

हे दैनिक मालक, मुद्रक, प्रकाशक व संपादक - डॉ. श्री. दिपक मोरेश्वर नाईक यांनी सोमाणी प्रिंटींग प्रेस, कार्यालय - गाला नं. ४, एन. के. इंडस्ट्रीयल इस्टेट, प्रवासी इंडस्ट्रीयल इस्टेटच्या बाजुला, गेट नं. २, गोरेगाव (पुर्व) मुंबई ४०००६३ (महाराष्ट्र), येथे छापून रुम नं. १०३, कुणाल कुटीर बी बिल्डींग, नवघर रोड, हनुमान मदिराजवळ, भाईंदर (पुर्व), जि. ठाणे ४०११०५ (महाराष्ट्र) येथे प्रसिद्ध केले. संपादक - डॉ. श्री. दिपक मोरेश्वर नाईक, पीआरबी कायद्यानुसार संपादकीय जबाबदारी यांची राहिल, सर्व वाद आणि दावे ठाणे न्यायालयीन कक्षच्या आधील राहतील. (या वर्तमानपत्रात प्रसिद्ध होणाऱ्या बातम्या / लेख / जाहिराती यांची जबाबदारी संबंधीत वार्ताहर, लेखक, आणि जाहिरात प्रतिनिधी याच्यावर राहिल.) भ्रमणध्वनी - ७४००००१४७४. Email : marathiekikaran2021@gmail.com

Printed , Published and Owned by **Dr. Mr. Deepak Moreshwar Naik**. Printed at **SOMANI PRINTING PRESS, OFFICE** - Gala No. 4, Near N.K. Industrial Estate, Near Pravasi IndustrialEstate, Gate No.2, Goregaon (E), Mumbai 400 063, Maharashtra, Published at Room No. 103, Kunal Kutir, B Building , Navghar Road, Near Hanuman Mandir, Bhayander (East) Dist - Thane, PinCode 401 105, Maharashtra. Editor : **Dr. Mr. Deepak Moreshwar Naik**, Mo.7400001474, Email Id : marathiekikaran2021@gmail.com